

УДК 37.035.3

Слюсаренко Н.В.*

ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ ДІВЧАТ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЦІ В ПОПЕРЕДНІ ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ

У статті проаналізовано питання гендерної соціалізації та трудової підготовки дівчат у вітчизняній педагогіці попередніх історичних періодів. Особливу увагу зосереджено на поглядах вітчизняних учених щодо означеної проблематики.

Ключові слова: соціальні ролі, гендерна соціалізація, трудова підготовка, трудова діяльність, трудове виховання.

У вітчизняній педагогіці попередніх історичних періодів питання гендерної соціалізації та трудової підготовки дівчат завжди були тісно пов'язані між собою. Це доводять історико-педагогічні дослідження, пов'язані з освітою жіноцтва та трудовою підготовкою дівчат у різні етапи історії України. Серед них багато праць присвячено становленню й розвитку науково-педагогічної думки та освіти (В. Вихрущ, Т. Завгородня, І. Зайченко, В. Кравець, Т. Лутаєва, Л. Рябовол, Т. Тхоржевська, М. Ярмаченко та ін.), історії розвитку освіти дівчат та гендерній проблематиці (О. Аніщенко, І. Волкова, Л. Єршова, О. Кісь, Л. Применко та ін.), діяльності в Україні жіночого руху, гендерній соціалізації, гендерному вихованню та освіті, міжстатевим стосункам, статевому вихованню і т. ін. (М. Зубілевич, Г. Лактіонова, З. Нагачевська та ін.).

Мета публікації – проаналізувати погляди вітчизняних учених щодо гендерної соціалізації та трудової підготовки дівчат, а також їх відображення у вітчизняній педагогіці попередніх історичних періодів і практиці роботи закладів освіти.

Варто зазначити, що в усі періоди розвитку людства диференціація трудової підготовки підростаючого покоління здійснювалася відповідно до соціальних ролей чоловіка і жінки. Це закономірно, оскільки різні соціальні ролі представників двох статей зумовлюють необхідність їхньої гендерної соціалізації – засвоєння, сприйняття та відтворення норм, правил поведінки, установок відповідно до культурних уявлень про роль, становище й призначення чоловіка та жінки в суспільстві [8, с. 171].

Як правило, в основу трудової підготовки дівчат покладають навчання домогосподарювання та різних видів жіночого ремесла. Ці тенденції простежуються в усі часи.

У первісному суспільстві гендерній соціалізації було цілком підпорядковане виховання дітей, що здійснювалося під час трудової діяльності. Так, хлопці і дівчата брали безпосередню участь у життєдіяльності свого племені, наслідуючи дорослих. При цьому дівчата, як і хлопці, виконували в основному роботу, притаманну їхній статі. Наприклад, у 8-9 років дівчата починали «шити, доїти, тобто робити майже все, що робить жінка в господарстві». У першій у Київській Русі жіночій школі, що працювала в Києві при Андріївському монастирі, дівчат навчали традиційних жіночих ремесел (гаптування, шиття тощо) [17].

У сім'ї дівчата привичаювалися до праці вже змалечку, зокрема у процесі ігрової діяльності. Під час гри 5-6 річні дівчата наслідували дії дорослих: будували іграшкові оселі, виготовляли ляльок для малечі та іграшковий посуд, пряли з волокон кропиви нитки для посагу своїм лялькам, нанизували намисто з горобини тощо [9].

Тим часом у суспільстві тривали суперечки щодо соціального статусу жінок та необхідності для них загальної та професійної освіти. Свою позицію з цього питання мали й вітчизняні педагоги, які зазвичай пов'язували питання гендерної соціалізації та трудової підготовки дівчат.

* © Слюсаренко Н.В.

А. Ткаченко звертає увагу на те, що майже всі видатні педагоги дореволюційного часу виступали за наближення школи до життя, за виховання дітей у праці, однак, найбільше цінних думок з цього приводу висловив К. Ушинський. Наприклад, він радив пов'язувати навчальний матеріал з отриманими дітьми враженнями та з трудовою діяльністю місцевого населення в усіх її проявах [21]. Такий висновок педагога, як справедливо зазначає С. Близнюк, базувався на його переконанні, що «пуста, ні на чому не основана теорія така ж нікуди не потрібна річ, як факт або досвід, з якого не можна вивести ніякої думки, якому не передуює і за яким не слідує ідея. Теорія не може відмовлятися від дійсності, факт не може відмовлятися від думки» [2, с. 13].

І. Пащенко, аналізуючи спадщину видатного педагога, підкреслив, що ще в ХІХ столітті «для організації дитячої праці Ушинський пропонував при школі мати сад, город, клапчик поля, де під керівництвом учителя діти виконуватимуть такі роботи: удобрення землі, обробіток її для польових і городніх культур, вирощування, збір урожаю». Костянтин Дмитрович також уважав, що у школі праця має набувати більш свідомого характеру. Тут учні «застосовуватимуть знання, одержані ними на уроках; працюватимуть спільно, що привчатиме їх до дисциплінованої праці, сприятиме встановленню правильних взаємовідносин між дітьми». На думку К. Ушинського, заняття фізичною працею мають носити постійний характер. Тому в зимовий період діти повинні займатися ремеслом (слюсарною чи столярною працею, плетінням корзин та ін.), що зробить їхні практичні навички більш різноманітними [13, с. 36].

К. Ушинський одним із перших указав на велике значення праці у формуванні підростаючого покоління, адже був переконаний, що «можливість працювати і любов до праці – краща спадщина, яку може залишити своїм дітям бідний і багач» [22, с. 119].

Окрім цього Костянтин Дмитрович висловив досить актуальну для тих часів (як і для сьогодні) думку про те, що праця – «головний фактор, основний засіб виховання» [7, с. 475]. Він уважав фізичну працю найкращим засобом морального виховання, але за умов правильного поєднання її з розумовою працею. На ролі праці в процесі формування особистості педагог наголосив у своїй статті «Праця в її психічному і виховному значенні», де пише, що «виховання, якщо воно бажає щастя людині, повинне виховувати її не для щастя, а готувати до праці життя». Він також підкреслив, що «виховання повинне розвинути в людині звичку і любов до праці; воно повинне дати їй можливість знайти для себе працю в житті» [22, с. 113].

Привчати дітей до праці К. Ушинський пропонував і в сім'ї, і в школі. У сім'ї хлопці і дівчата повинні виконувати певні обов'язки (самообслуговування, господарська діяльність тощо). Їх щороку слід розширювати та вимагати від дітей беззаперечного виконання [16]. У школі, на думку К. Ушинського, діти, передусім, мають отримати інформацію про трудову діяльність людей. На це, зокрема, було спрямовано навчальні книги Костянтина Дмитровича «Родное слово» (для дітей молодшого віку) та «Детский мир» (для дітей старшого віку). У них поміж іншого автор знайомить учнів із поняттями і предметами побуту (меблі, посуд, одяг, взуття), зі знаряддями праці, «за допомогою яких виготовляються названі вище речі і предмети: сокира, пилка, молоток, голка, шило, ніж тощо», наводить народні прислів'я про працю. Розповідаючи про різні професії, він ознайомлює дітей із видобутком і обробкою на виробництві основних природних матеріалів, з виготовленням необхідних речей і предметів та підкреслює, що праця людей є необхідною умовою їхнього життя [11, с. 245-246].

Виходячи з того, що в закладах освіти можна також привчати дітей до праці, К. Ушинський «наполягав на введенні ручної праці як навчального предмета і вважав, що в усіх школах треба вивчати «технічні основи промислу», у чоловічих гімназіях – ремесла, а в жіночих – рукоділля, шиття, доведення. Особливого значення, як важливого виховного фактору, він надавав сільськогосподарській праці, тому кожна сільська школа, на його думку, повинна мати земельну ділянку для організації педагогічно обґрунтованої дитячої праці» [12, с. 242]. Подальша трудова підготовка учнів

мала здійснюватися, наприклад, у ремісничих школах, на необхідність створення яких одним із перших указав Костянтин Дмитрович. У них треба було навчати учнів «так само методично правильно і з такою ж повагою до дитинства, як навчають читанню і письму» [1, с. 164; 12, с. 242].

Як бачимо, на думку К. Ушинського, трудове виховання дітей мало здійснюватися систематично (починаючи з молодшого віку) та комплексно (і в сім'ї, і у школі). Однак, у загальноосвітніх закладах Росії тих часів предмети трудового циклу не завжди були обов'язковими. До того ж подекуди, як у сім'ї, так і у школі, їм не приділяли належної уваги. Тому рекомендації педагога стосовно організації трудової підготовки учнів базувалися на цінних здобутках класичної західноєвропейської літератури та досвіді зарубіжних навчальних закладів. Із останнім К. Ушинський мав можливість ознайомитися під час тривалого закордонного відрядження шляхом відвідування уроків ручної праці та рукоділля у школах Швейцарії та Німеччини. Зокрема, його цікавили «організаційно-методичні засади занять із трудового навчання, яке викладалося в західних країнах як обов'язкова навчальна дисципліна, що має загальноосвітнє значення» [12, с. 242].

Зазначене, передусім, стосувалося проведення занять із трудового навчання дівчат. Це було закономірним, оскільки «він, як представник своєї епохи, не зміг остаточно відійти від панівних у суспільстві соціокультурних норм і гендерних стереотипів. Доводячи рівноправність чоловіків і жінок в освіті, він все ж уважав, що в жіночій освіті й вихованні особливу увагу слід приділяти розвитку тих якостей і вмінь, які необхідні жінці для виховання дітей і ведення домашнього господарства» [14, с. 39-40]. Тобто педагог безпосередньо пов'язував питання гендерної соціалізації та трудової підготовки.

К. Ушинський звертав увагу на те, що дівчата, передусім, мають розвинути в себе любов до праці, адже без цього їхнє життя не буде щасливим та гідним поваги. А праця спроможна піднести розум, облагородить серце та наочно продемонструє всю оманливість мрій. Вона допоможе здолати горе, тяжкі умови життя, злидні, лихі часи, все те, що трапляється в житті кожної людини. Вона надасть насолоду, моральне задоволення та усвідомлення того, що людина не дарма живе на світі [16, с. 57].

Позицію К. Ушинського щодо трудового навчання та виховання підростаючого покоління підтримали І. Франко, С. Русова, С. Шацький, А. Макаренко, В. Сухомлинський, І. Ткаченко, О. Захаренко та ін.

Так, І. Франко вважав, що «праця не тільки обов'язок людини, а й умова її життя, необхідна для неї так, як повітря для дихання. Без праці людина перестає бути людиною, самостійною істотою» [13, с. 39].

Досить багато уваги трудовому вихованню підростаючого покоління приділила С. Русова. Оскільки її наукові інтереси і практична робота були пов'язані з вихованням дітей дошкільного віку, то в доробку вченої проблеми трудового виховання висвітлено, передусім, стосовно дітей цієї вікової групи. Прикладом є такі роботи вченої: «Дитячий сад на національному ґрунті», «Націоналізація дошкільного виховання», «Дошкільне виховання», «Нові методи дошкільного виховання» та ін.

С. Русова обґрунтувала свою систему дошкільного виховання, що базується на національному ґрунті, а одним із завдань дитячого садка вважала прищеплення любові до рідної культури. На її думку, для виконання зазначеного завдання треба застосовувати притаманні лише українському народові дидактичні матеріали, ігри, забави, а також працю [18].

Про формування дитини у праці та її соціалізацію у процесі трудової діяльності дбав також С. Шацький – засновник дитячих клубів як форми суспільного виховання. У 1909 році він разом із О. Зеленком організували літню заміську колонію для бездоглядних дітей у Щелкові, а потім – клуб і дитячий сад під загальною назвою «Денний притулок для прихожих дітей» у Москві.

Значне місце в діяльності цих закладів посідало трудове виховання підростаючого

покоління, оскільки С. Шацький у позашкільному вихованні дітей на перше місце висував різні види праці (самообслуговування, обробка дерева, шкіри, металу, глини, виготовлення потрібних для життя речей, приготування їжі, моделювання, проведення дослідів на земельних ділянках, польові роботи, впорядкування території міста і села). Він уважав, що у кожному позашкільному закладі мають бути добре оснащені, різноманітні майстерні. Це дозволяло б кожній дитині виявити своє покликання до тієї чи іншої діяльності. Окрім того, на думку педагога, для формування в учнів міцних трудових умінь і навичок у кожній школі слід створити господарство, до якого, як мінімум, входили б «ділянка землі, невеличкий сад, бджільник, молочне господарство, ліс, лука» [15, с. 127].

Трудова підготовка молоді посідала чільне місце в педагогічній системі А. Макаренка. Зазначене підтверджують численні наукові дослідження спадщини педагога, в яких наголошено, що він уважав працю потужним засобом формування та соціалізації особистості, а тому пропонував розпочинати трудове виховання якомога раніше.

Свої ідеї щодо трудового виховання молоді педагог апробував на практиці та описав у багатьох творах, серед яких особливо важливе значення в цьому плані мають роботи «Книга для батьків», «Виховання в праці», «Мета виховання», «Трудове виховання» та інші. У них педагог звертає увагу на виховне значення праці, наводить власну програму й методику трудового виховання, доводить, що навчання має поєднуватись з продуктивною працею, а шкільна праця – з суспільно корисною, висловлює свої думки щодо підготовки молоді до трудового життя, до вибору професії тощо [4].

А. Макаренко підкреслював, що праця – це основа життя людини, а тому має бути основним елементом виховної роботи. На його думку, цінність кожної людини залежить від її участі в суспільній праці, від того, наскільки вона буде підготовлена до цієї праці. Педагог також звертав увагу на те, що трудовим вихованням має займатися як сім'я, так і школа [10].

Він на практиці довів, що дитина повинна навчатися не взагалі трудовим процесам, а продуктивній праці на справжньому виробництві, що праця, яка не передбачає створення цінностей, не може бути позитивним елементом виховання [21]. У своїх закладах А. Макаренко «виховував ентузіастів праці, які вміли красиво працювати і розумово, і фізично. Результатом такої системи виховання і навчання, за якою праця поєднувалася з освітою, виходила людина, яка знала організацію виробництва, знала виробництво, процеси виробництва, і, крім того, людина, яка одержувала середню освіту» [13, с. 67].

Разом із тим, як свідчить історія, за часів А. Макаренка в більшості загальноосвітніх шкіл не було належних умов для трудової підготовки учнів, а тим більше для її гендерної диференціації. Створено їх було лише згодом, але далеко не в усіх школах. Свідченням цього є спадщина видатних вітчизняних педагогів (В. Сухомлинський, І. Ткаченко, О. Захаренко та ін.) та досвід організації трудового навчання і виховання в загальноосвітніх школах України ХХ століття.

Наприклад, у Павлівській школі, яку очолював В. Сухомлинський, уважали дуже важливими і уроки ручної праці в 1-4 класах, і роботи учнів 5-7 класів у майстерні та на навчально-дослідній ділянці, оскільки «на цих уроках учні освоюють уміння та навички, потрібні кожній людині в її повсякденному житті. Водночас ці уроки відіграють і велику виховну роль. Виконуючи найпростіші роботи з паперу, тканини, глини та пластиліну, дерева й металу, вирощуючи рослини в кутку живої природи та на навчально-дослідній ділянці, учень опановує початкові елементи трудової діяльності людини – елементарні вміння та навички, що є основою для складніших умінь та навичок, часто зовсім не схожих на ті, з якими учень має справу на уроках» [19, с. 10].

Цілеспрямоване, змістовне трудове виховання учнів мало позитивні наслідки. Так,

усі дівчатка – учениці Павлівської школи – займалися шитвом, вишиванням і в'язанням починаючи з 1 класу, ще задовго до того, як у школах України було введено навчальний предмет «Ручна праця». Як результат, усі учениці 5-7 класів уміли добре вишивати, а учениці 8-10 класів могли «вишити українську сорочку, пошити собі плаття» [там само, с. 12].

Уже наприкінці першого року навчання кожна дівчина виконувала самостійну роботу: вишивала візерунок чи орнамент для своєї книжкової полиці. З кожним роком роботи були більш складними: у другому і третьому класах дівчата вишивали серветки, рушники; у четвертому і п'ятому класах вони вишивали сорочки та інші види одягу за допомогою старших учениць, а до завершення сьомого класу кожна дівчина вміла вишити сорочку. У 8-10 класах уміння і навички удосконалювалися під час самостійної роботи – вишивання українських національних костюмів. Така кропітка, творча праця позитивно впливала на процес формування моральних якостей у дівчат. Вони старанно виконували будь-яку роботу, намагалися бути акуратними [17].

Педагоги Павлівської школи й батьки учнів мали свою думку щодо особливостей організації трудової підготовки дівчат і хлопців, яка була прогресивною для 50-х років ХХ століття. Вони, зокрема, вважали, що «у 5-7 класах дівчаток доцільніше було б вчити не столярній і слюсарній справі, а шитву, вишиванню, в'язанню і взагалі рукоділлю. Якщо й треба давати дівчаткам деякі вміння та навички по обробці дерева й металу, то вони повинні мати особливий характер, більше наближатися до художньої творчості (наприклад, випилювання лобзиком)» [19, с. 12]. Вищезазначене дозволяє стверджувати, що колектив сільської школи на чолі з директором усвідомлювали необхідність здійснення підготовки дівчат до трудової діяльності з урахуванням гендерних аспектів.

У Богданівській школі, директором якої був І.Ткаченко, підготовка учнів до трудової діяльності була триетапною, а саме: 1) теоретичні заняття (пізнання основ виробництва та основ наук в їх законах та закономірностях); 2) заняття в лабораторії, де проводилися уроки підготовки до практичної діяльності, міні-досліди; 3) практичні заняття на колгоспному тракторному стані (зі спеціальності «рільник-механізатор»), на фермі (зі спеціальності «тваринник») та навчально-дослідному полі [6, с. 60].

Щодо особливостей трудової підготовки дівчат, зауважимо, що починаючи з кінця 50-х років ХХ століття в Богданівській школі запроваджувалося викладання домоводства, а згодом – обслуговуючої праці. Окрім цього, врахування особливостей жіночої статі здійснювалося під час виробничого навчання (наприклад, за рахунок уведення «жіночих» спеціальностей) та трудового виховання.

Уроки обслуговуючої праці в Богданівській школі вирізнялися особливою новизною в плані естетичного виховання і мали безпосереднє відношення до естетики побуту. У школі також працював відповідний гурток (секція естетики побуту в учнівському науковому товаристві «Література, мистецтво та життя»), до програми занять якого було включено конструювання і виготовлення нескладних предметів одягу, знайомство з методами його обробки й художнього оформлення [20, с. 95-96].

У Сахнівській школі, яку очолював О.Захаренко, було запроваджено чимало педагогічних знахідок щодо поєднання навчання з продуктивною працею учнів. При школі було створено автодром, оглядову площадку космодрому (з неї члени гуртка космонавтики запускали саморобні ракети), культурно-музейний центр із п'ятьма залами музею історії села Сахнівки, планетарій, обсерваторію, демонстраційний зал творчих робіт дітей і дорослих, дендропарк, дитячий профілакторій, спортивний комплекс із зимовим та літнім басейнами та багато іншого [3; 5].

У Сахнівській школі «утверджувалися культури Батьківщини, Знань, Книги, Праці, Любові до рідної землі». Тут працювали п'ять центрів, одним із яких був центр виробничого навчання і праці. У школі в учнів «виховували в дітей потребу в праці як життєвій складовій, вміння гарно працювати і радіти зробленому». З цією метою застосовували наступні форми трудової підготовки: «трудове і виробниче навчання,

робота у шкільних майстернях і цехах базового господарства, на квітниках та навчально-дослідних ділянках, в учнівській виробничій бригаді, таборі праці й відпочинку, заняття в технічних та сільськогосподарських гуртках, участь у суспільно корисній праці з благоустрою села, збиранні макулатури та металобрухту, підготовка і проведення свята праці і врожаю». Крім цього щороку учні брали участь у акціях: «Тиждень саду», «День лісу», «День птахів», в операції «Колосок», працювали в теплицях, на пришкільних ділянках, збирали лікарські рослини, займалися самообслуговуванням та інше [5, с. 321, 322].

Н. Калініченко, досить детально описуючи у своєму дослідженні трудову підготовку учнів у Сахнівській школі-родині О. Захаренка, нагадує, що він сам надавав цьому напряму роботи таку характеристику: «Центр праці – це кабінети по виробничому навчанню, теплиця, цех по обробці дерева та металу, швейний, кулінарії, електротехніки, навчально-дослідне поле, ділянки для вирощування квітів і лікарських рослин, спеціальні кабінети для гурткової роботи, міні-завод» [там само, с. 321-322].

Трудова підготовка учнів у школі-родині О. Захаренка здійснювалася планово «у процесі розбудови і благоустрою шкільного містечка. Це відповідало інтересам колективу школи, підтримувалося сільською громадою, наближало школу до реального життя, забезпечуючи гармонію інтелектуального, духовного і фізичного розвитку» [там само, с. 323].

Отже, в Сахнівській школі трудова підготовка учнів була подібною до Павлівської та Богданівської, а саме: пронизувала навчальну і виховну роботу, вирізнялася чіткою організацією, розмаїттям, охоплювала всіх учнів. Окрім цього, при організації трудової підготовки школярів директор школи намагався максимально врахувати особливості кожної дитини. Зокрема, він із розумінням ставився до небажання дівчат водити трактор. Багаторічні спостереження за навчанням дівчат практичній їзді на тракторах і комбайнах привели його до висновку, що «дівчатам треба в майбутньому дітей народжувати, чоловіками керувати, а не Т-75» [там само, с. 336]. З огляду на зазначене, у школі разом із навчанням водінню сільськогосподарською технікою було введено «Курс материнства», який також певною мірою сприяв підготовці дівчат до майбутнього трудового життя. Ураховували особливості жіночої статі й у процесі професійної підготовки дівчат, яка здійснювалася за такими напрямками: кулінар, швачка, оператор машинного доїння та ін. [17].

Таким чином, у вітчизняній педагогіці попередніх історичних періодів і практиці роботи закладів освіти працю вважали досить потужним засобом формування та соціалізації особистості, а трудову підготовку підростаючого покоління, зокрема дівчат, безпосередньо спрямовували на їхню статеву ідентифікацію та гендерну соціалізацію. Щоб забезпечити останню, і в сім'ї, і в школі намагалися диференціювати трудову підготовку відповідно до статі дітей, привчали дівчат із ранніх років до доступної, посильної, різноманітної й повсякденної жіночої праці, традиційних жіночих ремесел тощо. Крім того, було висловлено чимало цікавих ідей, що в наступні історичні періоди стали теоретичною та практичною основою трудового виховання молоді. Вони потребують детального вивчення в подальших наукових розвідках.

Література:

1. Антология педагогической мысли : в 3 т. / сост. Н. Н. Кузьмин. – М. : Высшая школа, 1989. – Т. 2 : Русские педагоги и деятели народного образования о трудовом воспитании и профессиональном образовании. – 463 с.
2. Близнюк С.Л. Зв'язок теорії з практикою в освітній підготовці учнів : дис.... канд. пед. наук / С. Л. Близнюк. – К., 1953. – 363 с.
3. Захаренко О. А. Становлення громадянина / О. А. Захаренко, С. М. Мазурик. – К. : Знання, 1976. – 29 с.

4. Історія педагогіки / за ред. М. С. Гриценка. – К. : Вища школа, 1973. – 447 с.
5. Калініченко Н. А. Трудова підготовка учнів сільської школи в Україні (друга половина XIX – XX століття) : монографія / Н. А. Калініченко. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2007. – 744 с.
6. Кендюхова А. А. Розвиток інтеграційних процесів та їх реалізація в практиці роботи Богданівської школи / А. А. Кендюхова // Педагогічна спадщина І. Г. Ткаченка в контексті модернізації шкільної системи освіти : матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. (21-22 травня 2004 року) / ОІППО ім. В. Сухомлинського – Кіровоград, 2005. – С. 57-64.
7. Коментарі // Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2 т. / редкол. : В. М. Столетов (голова) [та ін.]. – К. : Рад. школа, 1983. – Т. 1 : Теоретичні проблеми педагогіки / склав. і підгот. до друку Е. Д. Дніпров; під ред. О. І. Піскунова. – С. 472-480.
8. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : навч. посіб. / В. П. Кравець. – Тернопіль : Джура, 2003. – 416 с.
9. Латышина Д. И. История педагогики. Воспитание и образование в России (X – начало XX века) : [учеб. пособие] / Д. И. Латышина. – М. : ФОРУМ, 1998. – 584 с.
10. Макаренко А. С. Трудовое воспитание / А. С. Макаренко; вступ. ст. Л. Ю. Гордина. – Минск : Народная асвета, 1977. – 256 с.
11. Наконечна В. М. К. Д. Ушинський про роль праці у вихованні молодших школярів / В. М. Наконечна // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія. Педагогічні науки : збірник. – Чернігів, 2008. – Вип. 56. – С. 244-246.
12. Огієнко Д. П. Проблема трудового виховання учнів у педагогічній спадщині К. Д. Ушинського / Д. П. Огієнко // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія. Педагогічні науки : збірник. – Чернігів, 2008. – Вип. 56. – С. 241-243.
13. Пащенко І. А. Суспільно корисна праця учнів 5-8 класів сільських шкіл як засіб морального виховання : дис.... канд. пед. наук : спец. 13.730 / І. А. Пащенко. – К., 1967. – 332 с.
14. Петренко О. Б. Гендерний підхід до освіти й виховання дітей у педагогічній концепції К. Д. Ушинського / О. Б. Петренко // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія. Педагогічні науки : збірник. – Чернігів, 2008. – Вип. 56. – С. 36-40.
15. Романов О. О. Актуальні питання позашкільної освіти в досвіді С. Т. Шацького / О. О. Романов, О. П. Романов // Педагогіка : респ. наук.-метод. зб. – К., 1983. – Вип. 22. – С. 123-130.
16. Рыскин Ф. И. Воспитательные проблемы в трудах К. Д. Ушинского : дис. ... канд. пед. наук / Рыскин Ф. И. – К., 1945. – 351 с.
17. Слюсаренко Н. В. Становлення та розвиток трудової підготовки дівчат у школах України кінця XIX – XX століття : монографія / Н. В. Слюсаренко. – Херсон : РІПО, 2009. – 456 с.
18. Сухомлинська О. В. Софія Русова в контексті розвитку педагогічної думки / О. В. Сухомлинська // Початкова школа. – 1996. – № 9. – С. 54-56.
19. Сухомлинський В. О. Підготовка учнів до трудової діяльності / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1957. – 22 с.
20. Тарапака Н. В. Проблеми естетичного виховання школярів у творчій спадщині І. Г. Ткаченка / Н. В. Тарапака // Педагогічна спадщина І. Г. Ткаченка в контексті модернізації шкільної системи освіти : матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. (21-22 травня 2004 року) / ОІППО ім. В. Сухомлинського. – Кіровоград, 2005. – С. 93-97.
21. Ткаченко А. М. Ознакомление с местным производством в политехническом обучении школьников V – VII классов сельской школы : дис.... канд. пед. наук / А. М. Ткаченко. – Винница, 1954. – 373 с.
22. Ушинський К. Д. Праця в її психічному і виховному значенні / К. Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори : в 2 т. / редкол. : В. Н. Столетов (голова) [та ін.]. – К. : Рад.

школа, 1983. – Т. 1 : Теоретичні проблеми педагогіки / склав і підгот. до друку Е. Д. Дніпров; за ред. О. І. Піскунова. – С. 104-120.

Слюсаренко Н.В.

ВОПРОСЫ ГЕНДЕРНОЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ И ТРУДОВОЙ ПОДГОТОВКИ ДЕВОЧЕК
В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ПЕДАГОГИКЕ В ПРЕДЫДУЩИЕ ИСТОРИЧЕСКИЕ ПЕРИОДЫ

В статье проанализированы вопросы гендерной социализации и трудовой подготовки девочек в отечественной педагогике в предыдущие исторические периоды. Особенное внимание сосредоточено на взглядах отечественных ученых относительно названной проблематики.

Ключевые слова: социальные роли, гендерная социализация, трудовая подготовка, трудовая деятельность, трудовое воспитание.

Slusarenko N.V.

PROBLEMS OF GENDER SOCIALIZATION AND LABOURE TRAINING OF GIRLS IN
NATIVE PEDAGOGY IN PREVIOUS PERIODS

The article analyses the problems of gender socialization and labour training of girls in native pedagogy of previous periods. The special attention is paid to the opinions of native scholars as for the mentioned set of problems.

Key words: social roles, gender socialization, labour training, labour activity, labour up-bringing.

УДК 378.14

Янкович О. І.*

ГЕНЕЗИС ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕДАГОГІЧНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ МОДЕЛІ

У статті здійснено ретроспективний аналіз розвитку освітніх технологій у педагогічних вищих навчальних закладах України у другій половині ХХ – початку ХХІ століття. Обґрунтовано модель генезису технологічного підходу. Виявлено основні чинники, що гальмували розвиток технологізації освіти. Визначено перспективні напрями подальшого генезису.

Ключові слова: ретроспективний аналіз, освітні технології, вищий педагогічний навчальний заклад, технологічний підхід, діагностична служба.

Реформування сучасної вищої педагогічної освіти України в напрямку інтеграції в Європейський освітній простір передбачає розробку та впровадження інноваційних освітніх систем і технологій. Рівень реалізації технологічного підходу є одним із найважливіших критеріїв, за якими визначається конкурентоспроможність та престиж навчального закладу, оскільки освітні технології забезпечують системність, цілеспрямованість, ефективність, результативність його діяльності. Проте в реалізації освітніх технологій окреслилися суттєві недоліки: допущення тих помилок, що вже мали місце в історії вітчизняного шкільництва, суперечливість трактування основних теоретичних положень, недостатній рівень технологічної культури педагогів, і як наслідок, слабе використання технологічного підходу в навчально-виховному процесі.

Для усунення зазначених вад доцільно провести ретроспективний аналіз розвитку освітніх технологій, адже зазвичай саме в історичному досвіді закладені орієнтири для вирішення сучасних проблем.

* © Янкович О. І.